

Navigeren in een zee van kennis

BIJSCHOLING FORMATIEF HANDELEN VOOR DOCENTEN MARITIEM EN TECHNIEK

“Formatief Handelen zorgt dat de leerlingen actiever zijn in de les, en dat je als docent meer zicht hebt op waar ze staan in het leerproces. Het lesgeven wordt léuker”, aldus Daphne Verhage, trainer van de bijscholing Formatief Handelen. Tijdens een tweedaagse sessie maken docenten Maritiem en Techniek kennis met deze vernieuwende manier om lessen vorm te geven. Op een toepasselijke locatie: de SS Rotterdam.

Maandagochtend in een vergaderzaal op de SS Rotterdam. Een twintigtal docenten Maritiem en Techniek van verschillende scholen is bij elkaar gekomen voor de bijscholing Formatief Handelen. Na de kennismaking begint trainer Daphne Verhage meteen met een zogenaamde ‘formatieve check’. Wat weten de docenten eigenlijk al over ‘Formatief Handelen?’ De deelnemers overleggen in tweetallen. “Formatief handelen is een manier om te oefenen met reflecteren”, zegt een van de docenten. “Elke leerling heeft een eigen leerproces of leerroute”, vult een ander aan.

Na de inventarisatie van bestaande kennis, staat trainer Daphne Verhage stil bij de officiële definitie: ‘Onder formatief handelen verstaan we alle activiteiten die leerlingen en docenten uitvoeren om de leeractiviteiten van leerlingen in kaart te brengen, te interpreteren en te gebruiken om beslissingen te nemen over vervolgstappen.’ Dat klinkt misschien als een hele mondvul, maar in de praktijk draait het vooral om drie hoofdvragen, legt ze uit: *Waar werk je naar toe?, Waar staat de leerling nu?, en Wat is nodig om een volgende stap te maken?*

Het grote voordeel van deze manier van werken is dat er in elke les ruimte is voor checks en terugkoppelingen. Zo weet je als docent voortdurend waar de leerling staat in het leerproces, en minstens zo belangrijk: de leerling weet dat zelf ook. Formatief handelen biedt kansen voor docenten om passende begeleiding en feedback te geven. Het afleggen van een toets of Proeve van Bekwaamheid wordt op die manier veel minder stressvol: ze weten precies wat er van ze verwacht wordt én dat ze het kunnen.

Ervaring

Trainer Daphne Verhage kent het profiel Maritiem en Techniek van binnenuit; ze was voorheen onderwijsmanager op STC vmbo in Rotterdam. Haar onderwijs carrière begon ze als zijinstromer in het profiel groen, waar ze Mens & Maatschappij gaf. “Ik merkte al snel dat het lesgeven nauwelijks verschilde van de tijd dat ik zelf op school zat. Dat maakte me nieuwsgierig: kon het niet anders? Na het behalen van mijn lesbevoegdheid ben ik me gaan verdiepen in formatief handelen en daarmee in mijn lessen gaan experimenteren. Dat leverde al snel zoveel op: de leerlingen werden actiever, zelfstandiger en

Jan-Henk Braam

gemotiveerder. Ook de resultaten gingen omhoog. Het lesgeven werd léuker."

Inmiddels richt ze zich volledig op het geven van trainingen en bijscholingen. Een vooroordeel dat ze wel eens tegenkomt, is dat formatief handelen 'niet werkt op het vmbo', maar haar ervaring bewijst het tegendeel. "Het levert leerlingen juist veel op, maar in het begin is het even wennen. Het is anders dan ze gewend zijn. Er wordt meer van ze verwacht: ze kunnen niet zomaar achterover leunen en alles over zich heen laten komen."

Dat geldt ook voor de docenten in deze training: de werkvormen volgen elkaar snel op, in steeds andere creatieve varianten op 'formatieve check, instructie, terugkoppeling'. De deelnemers overleggen in wisselende groepjes, delen ervaringen en wisselen argumenten uit. Het tempo ligt hoog en er is veel interactie. Zo blijkt in de praktijk: formatief handelen maakt een instructie levendig.

Al na het eerste dagdeel zien docenten de voordelen van formatief handelen, niet alleen voor de leerlingen ("die doen succeservaringen op") maar ook voor henzelf. "Vooral dat je meer inzicht hebt in waar de leerling staat in het leerproces, en hoe die het beste een volgende stap kan zetten", zegt een van hen. Zafer Kaya (STC vmbo) verwoordt het beeldend: "Formatief handelen helpt om te navigeren in de zee van kennis."

Proeve van Bekwaamheid

Wat was eigenlijk de aanleiding voor deze bijscholing? Jan-Henk Braam is kwartiermaker bijscholingen voor het platform Maritiem en Techniek, en doet zelf ook mee met de training. "Sinds vorig schooljaar leggen onze leerlingen Proeven van Bekwaamheid af, in plaats van cspé's", legt hij uit. "Het doel is om de examens zo levensecht mogelijk te maken, zodat de leerlingen alvast kennismaken met de beroepspraktijk. Tegelijkertijd willen we beter kijken naar hoe we ze goed kunnen voorbereiden. Formatief handelen kan daarbij helpen. De leerlingen weten dan precies wat er van ze wordt verwacht, en als docent weet je ook dat ze het kunnen."

De bijscholing heeft nog een voordeel. Maritiem en Techniek is een klein profiel dat slechts op vier scholen wordt aangeboden: STC Rotterdam, het Maritiem College IJmuiden, Berechja College in Urk en de Maritieme Academie Harlingen. Van alle vier de scholen zijn docenten aanwezig; wie van ver moest komen, overnacht op de SS Rotterdam. Jan-Henk: "Dankzij Bijscholing vmbo en SPV kunnen we deze training gezamenlijk volgen. Dat maakt het ook mogelijk om kennis en ervaring met elkaar uit te wisselen. Dat geeft een ongelooflijke meerwaarde."

Vorm en inhoud

Na de algemene principes op dag 1 gaan de docenten op dag 2 verder aan de slag met het zelf ontwerpen van lessen. Ze hebben eigen lessen meegenomen, die ze formatiever maken en vervolgens aan elkaar presenteren.

Daarbij blijkt vooral het goed formuleren van leerdoelen lastig. Bij formatief handelen is het essentieel om in begrijpelijke leerlingentaal duidelijk te maken wat er in de les geleerd gaat worden en hoe je dat stap voor stap kunt bereiken. Dat klinkt eenvoudig, maar is lastiger dan gedacht. Jan-Henk: "Leerlingen kunnen best lekker bezig zijn met opdrachten, terwijl ze toch niet goed weten waaróm ze het doen. Bij wiskunde vragen ze bijvoorbeeld vaak 'Wat héb ik hieraan?' Terwijl je de stelling van Pythagoras alleen al nodig hebt om een recht muurtje te metselen. Als je dat als docent goed uitlegt, wordt meteen duidelijker waaróm ze iets moeten leren."

Inspiratie

Aan het eind van de tweedaagse is één ding duidelijk: de training smaakt naar meer. "Met formatief handelen kun je je hele leven bezig zijn, maar twee dagen is een goede start", vindt Daphne Verhage. Jan-Henk Braam hoopt op een vervolg: "Het zou mooi zijn als we hierna op de vier maritieme scholen verder kunnen gaan met een-op-een-coaching tijdens de lessen."

Daphne Verhage

De docenten zijn in elk geval positief, blijkt uit de evaluatie. Ze gaan naar huis met uitgewerkte lessen die ze direct kunnen gebruiken, én met nieuwe inspiratie. 'Ik was mijn energie aan het kwijtraken, maar ik heb hier zoveel geleerd, ik heb echt zin om met de lessen aan de slag te gaan', aldus een deelnemer. Zo'n reactie maakt kwartiermaker Jan-Henk blij. "Dat je nieuwsgierigheid is opgewekt en dat je zelf weer wilt gaan experimenteren met nieuwe opdrachten in de les – dat vind ik de mooiste opbrengst van deze bijscholing."

